

Oleg CASIADI,

doctor în filosofie, conferențiar universitar,

Șef al Catedrei Științe socio-umane a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

PROCESUL DE INTERNAȚIONALIZARE A FENOMENULUI TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE – NOȚIUNI, CONCEPTE, EVOLUȚII

Devenind o preocupare internațională și o prioritate de agendă de lucru a celor mai importante organizații internaționale, traficul de persoane a încetat a mai fi considerat drept o infracțiune în care se vând și se exploatează ființe umane, ci mai degrabă un fenomen, o pandemie, cu implicații extrem de grave asupra umanității. Surse oficiale (Europol) susțin că traficul de ființe umane se regăsește în topul infracțiunilor cu cel mai mare profit global, după traficul de arme și droguri.

Traficul de persoane nu este un fenomen recent, existând rapoarte ale poliției din alte state, date de la sfârșitul secolului al XIX-lea, care indicau răpiri și vinderi de copii și fete din satele locuite de evreii din Țara Galilor și din alte țări ale Europei Centrale și de Este în bordelurile din toată lumea, în special în America de Sud. În America Latină și în Caraibe, în particular în Argentina și Brazilia, date despre astfel de cazuri sunt înregistrate înainte de anii 1860. Peste mai bine de un secol și jumătate, factorii acestui fenomen au rămas practic aceiași, însă datorită tendințelor de industrializare, internaționalizare și globalizare au apărut și cauze noi.

Conform Dicționarului explicativ al limbii române¹, termenul de internaționalizare semnifică a face să dobândească un caracter internațional; acțiunea de a internaționaliza. În Enciclopedia Encarta², acest termen este definit în felul următor : a face ceva internațional; a face ceva internațional după caracter, structură sau aparență, a plasa ceva sub control internațional.

Un factor care contribuie la creșterea proporțiilor traficului este globalizarea.

Dezvoltarea tehnologică facilitează comunicarea, rezultând, spre exemplu, în abundența de sporturi publicitare tv dar și o utilizare tot mai frecventă a telefoanelor mobile. În aceste circumstanțe, și călătoriile peste hotare au devenit mult mai ușor și rapid de organizat decât în anii precedenți. Mai mult decât atât, globalizarea a sporit standardele de trai în țările dezvoltate, astfel această situație fiind însoțită de creșterea inegalității atât la nivel global, cât și la nivel național. Globalizarea a sporit la reducerea barierelor în procesul de circulație a bunurilor și capitalurilor la nivel internațional. Aceste schimbări însă nu au fost însoțite de acțiuni politice similare în vederea

¹ Dicționarul explicativ al limbii române, <http://dexonline.ro/search.php?cuv=internaționaliza>

² Encarta Onlain Enciclopedz, <http://encarta.msn.com/encnet/refpages/search.aspx?q=internationaliye>

înlăturării restricțiilor în procesul de circulație a persoanelor.

Doar în ultimii ani s-a conturat o imagine mai clară a fenomenului de trafic. Deși inițial conceptul de trafic era asociat cu traficul de femei, copii și exploatare sexuală, lumea a început să înțeleagă că în trafic sunt implicate persoane de toate vârstele și genurile, precum și diverse sectoare economice. Caracteristicile traficului de persoane diferă în funcție de regiune, categoria de persoane traficate, sectoare în care lucrează și ariile de origine și destinație. Astfel, copii și femeile tinere sunt traficați în interiorul și peste hotarele țării în America Centrală și de Sud și în Africa Centrală și de Vest, pentru exploatare în gospodăriile casnice și pentru industria sexuală³. Persoane de toate vârstele sunt traficate peste hotarele țării în Asia de Sud pentru a lucra la fabricile de covoare și confecții, pentru cerșit în stradă, în construcții și plantații de ceai, la manufacturi sau cuptoare pentru cărămizi⁴. În Orientul Apropiat și Africa de Nord, femeile și fetele sunt traficate pentru a lucra în gospodăriile casnice, băieții sunt traficați în regiune pentru a lucra în calitate de întreținători de cămile, iar bărbații din Asia sunt traficați pentru a munci în sectorul de construcție și munca manuală. Fluxurile migraționale din Europa de Est și Asia (de cele mai multe ori tranzitând prin Europa de Est) se îndreaptă spre Europa de Vest și includ și femei și fete traficate în industria sexuală, precum și bărbați și femei traficați spre Spania, Marea Britanie, Germania sau Franța. Fluxurile migrației din Asia Centrală și de Est tind să se orienteze spre Rusia, în sectorul de construcții⁵. Mai mult, Asia Centrală și de Est este considerată o arie importantă de tranzit pentru victimele traficului. În China se înregistrează fluxuri migrației interne masive – din regiuni rurale spre urbane⁶. Această situație generează exploatarea economică și sexuală a femeilor tinere. Mulți migranți chinezi sunt vulnerabili contrabandei și traficului în anumite enclave economice din Europa și America de Nord, cu preponderență în domeniul textil, restaurante și munci casnice.

În ultimul deceniu, traficul de ființe umane a devenit o problemă majoră, atât la nivel național, cât și internațional. Fenomenul implică un număr din ce în ce mai mare de persoane și aduce profunde implicații de ordin social și economic, afectând numeroase persoane și țări.

Una din dificultățile majore în lupta împotriva traficului de persoane este faptul că această infracțiune este adeseori confundată cu cea de migrație ilegală, proxenetism sau prostituție. Oficiul pentru monitorizarea și combaterea traficului de persoane de pe lângă Departamentul de Stat al SUA a mediatizat o schemă care facilitează înțelegerea tuturor etapelor traficului de ființe umane și în funcție de care se poate înainta în justiție o acțiune invocând componente de infracțiune de trafic de ființe umane.

³ Global Report under the Follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, Stopping Forced Labour, Internațional Labour Conference, 89th Session 2009, Report I (B), International Labour Office, Geneva, 2009, p.16

⁴ Richard, Amz O'Neil, Internațional Trafficking in Women to the United States: A Contemporary Manifestation of Slavery and Organized Crime: An Intelligence Monograph. Washington, D.C.: U.S. Centre for the Study of Intelligence, DCI Exceptional Intelligence Analysis Program, 1999, p.13

⁵ Richard, Amy O'Neil, Idem, p.15, disponibil la <http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA380601&location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>

⁶ Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons, Trafficking in Persons Interim Assessment. U.S. Relation with the People's Republic of China, 28 February 2008, http://hongkong.usconsulate.gov/uscn_traffick_2008022801.html

Figura de mai jos prezintă, într-o formă simplificată, definiția dată traficului de ființe umane în Protocolul ONU privind prevenirea, suprimarea și combaterea traficului de persoane, în special al femeilor. Tabelul reprezintă un instrument eficient în înțelegerea și încadrarea infracțiunii traficului de ființe umane. Pentru ca o anumită situație să fie considerată una de trafic de persoane, trebuie să existe cel puțin un element în cadrul fiecărei din cele trei categorii prezentate mai jos.

Traficul de ființe umane

Procesul	+	Mijloace	+	Scop
Recrutare	S	Amenințare	S	Prostituție
sau	I	sau	I	sau
Transportare		Coerciție		Pornografie
sau		sau		sau
Adăpostire		Răpire		Violență, exploatare sexuală
sau		sau		sau
Primire		Fraudă		Munca forțată
		sau		sau
		înșelare		Servitute involuntară
		sau		sau
		înșelăciune		Constrângere prin datorie
		sau		sau
		Abuz de putere		Sclavie, Practici similare sclaviei

Figura 1. Identificarea elementelor traficului de ființe umane (Departamentul de Stat al SUA, Oficiul pentru monitorizarea și combaterea traficului de persoane).

Procesul internaționalizării fenomenului traficului de ființe umane este analizat de diverse instituții responsabile de combaterea traficului, în legătură cu extinderea traficului de persoane la nivel european, infracțiune adesea comisă de grupări criminale originare din alte țări sau continente. Rapoarte emise de Europol⁷ accentuează amenințările venite din partea grupărilor criminale operaționale la nivelul Uniunii Europene. Una din cauze constă în internaționalizarea grupărilor de crimă organizată, care sunt, de cele mai dese ori, compuse din persoane care își au originea și reședința în afara statelor UE. În cadrul infracțiunilor comise, membrii grupărilor de crimă organizată operează atât în cadrul statelor europene, cât și în afara lor, creând rețele criminale transfrontaliere. Riscurile majore în aceste situații intervin din cauza faptului că factorii utilizează companiile din țările de destinație – adesea în cadrul UE – pentru spălarea de bani și alte infracțiuni conexe care susțin financiar alte activități criminale⁸.

⁷ Europol, Trafficking In Human Beings In The European Union: A Europol Perspective, Februarz 2008, pp. 1- 7, http://www.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Trafficking_in_human_beings_2008.pdf

⁸ Europol, idem, p. 6

Traficul de ființe umane a ajuns să fie una dintre cele mai profitabile infracțiuni, situată în funcție de venituri, pe al treilea loc în lume, precedat doar de traficul de arme și cel de droguri. Potrivit datelor United Nations Office on Drugs and Crime⁹, traficantii de ființe umane se aleg anual cu un profit ilicit de circa 8 miliarde de dolari, comparabil cu profitul din traficul de droguri. Alte date de data aceasta ale EURO-POL, arată că traficantii de ființe umane se aleg anual cu un profit ilicit cuprins între 6 și 9 miliarde USD¹⁰.

Din punctul de vedere al localizării geografice, există diverse variații vizând proporția victimelor traficului din numărul total de victime ale muncii forțate. Numărul persoanelor traficate este calculat în țările de destinație (acolo unde sunt impuși să lucreze) și nu în statele de origine. Estimările scăzute pentru Africa sau statele în tranziție nu ar trebui să ascundă faptul că persoanele din aceste regiuni sunt traficate în alte regiuni, și anume în state industrializate.

Estimarea referitoare la victimele traficului de ființe umane în lume¹¹:

Asia și Pacific	1 360 000
Statele industrializate	270 000
America Latină și Caraibe	250 000
Orientul Mijlociu și Africa de Nord	230 000
Statele în tranziție	200 000
Africa, Sub-Sahara	130 000
În lume	2 440 000

Figura 2. Numărul victimelor traficului de ființe umane în lume.

Diferitele surse indică o creștere alarmantă a frecvenței, gravității și a expansiunii globale a traficului; natura foarte sistematică și implicarea mecanismelor foarte sofisticate; legătura cu crima organizată și corupția autorităților, diversitatea scopurilor pentru care sunt traficate persoanele; efectele exploatare și abuzive ale traficului. De aceea, traficul, în special de femei și copii pentru exploatare sexuală și alte forme de muncă forțată, a devenit un subiect prioritar în agenda actorilor guvernamentali și neguvernamentali din toată lumea. Traficul de persoane este o formă deosebit de abuzivă a migrației¹². În Declarația Mileniului¹³, adoptată de ONU în 2000,

⁹ United Nations Office at Vienna, United Nations Office for Drugs Control and Crime Prevention, Global Programme against Trafficking in Human Beings: An Outline for Action, Centre for International Crime Prevention, Office for Drugs Control and Crime Prevention, UN International and Justice Research Institute, Vienna, 2009, p. 11, http://www.uncjin.org/CICP/traff_e.pdf

¹⁰ European Police Office, EU Terrorism Situation and Trend Report 2008, The Hague, 2008, p. 42, http://www.europol.europa.eu/publications/EU_Terrorism_Situation_and_Trend_Report_TESAT/TE-SAT2008.pdf

¹¹ International Labour Office, Forced Labor Statistics, Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, 2009, <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=forcedlabor>

¹² European Police Office, Trafficking of Women and Children for Sexual Exploitation in the EU: the Involvement of Western Balkans Organised Crime, Crimes against Persons Unit, The Hague, 2007, p.10, http://www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Western_Balkans_THB-Threat_Assessment.PDF

¹³ United Nations Millennium Declaration, adopted through the General Assembly resolution 55/2 of 8 September 2000, <http://www2.ohchr.org/english/law/millennium.htm>

Statele hotărăsc să întreprindă măsuri pentru a asigura respectul pentru protecția drepturilor migranților și să intensifice eforturile în lupta cu traficul. De aceea se impun acțiuni urgente, eficiente și coerente. Este necesar să se înțeleagă complexitatea problemei. Traficul nu este un eveniment singular, ci o serie de activități și circumstanțe ce implică un șir larg de actori. Este esențial ca măsurile antitrafic să țină seama de acest fapt să se depună eforturi care să cuprindă întreg ciclul traficului.

Există o serie de factori¹⁴ care au determinat creșterea preocupării internaționale față de fenomenul traficului de ființe umane, și anume:

Dimensiunea legată de drepturile omului – Încălcările drepturilor omului reprezintă atât cauza, cât și o consecință a traficului de persoane. Traficul se definește prin natura coercitivă, non-consensuală și exploatare sau servila a scopului deplasării persoanelor și implică o serie de încălcări grave ale drepturilor omului, cum ar fi munca forțată, exploatarea sexuală și a muncii.

Munca forțată și formele moderne de sclavie – Traficul de persoane este o formă modernă de sclavie și reprezintă cea mai amplă manifestare a sclaviei în prezent. Traficanții folosesc amenințările, intimidarea și violența pentru a supune victimele la servitute involuntară, robie, obligația datoriei și căsătoriile forțate sau false, pentru a le forța să se ocupe cu prostituția sau să lucreze în condiții similare sclaviei, spre câștigul financiar al traficantilor.

Dimensiunea gender – Traficul de persoane este o manifestare serioasă a feminizării sărăciei și a problemelor cu care se confruntă femeile și fetele într-o lume încă afectată de discriminarea de gen, atât în cadrul, cât și în afara pieței muncii. Genul este un factor determinant în trafic, atât în cerere, cât și în ofertă. Femeile și fetele riscă să devină victime ale traficului, în special prostituției și altor forme de exploatare sexuală, dar și exploatării muncii și altor forme de sclavie modernă cu mult mai mult decât bărbații sau băieții. Totuși o percepție generalizată conform căreia doar femeile și fetele devin victime ale traficului de persoane este greșită. În unele regiuni, majoritatea victimelor traficului sunt bărbații. De exemplu, peste 80% din migranții traficați în Ucraina și Polonia au fost bărbați. De asemenea, băieții din familii sărace sunt în mare risc de a fi traficați: în Pakistan s-au relatat multiple cazuri de răpiri de băieți.

Deficitul foarte mare ale muncii decente – Traficul erodează standardele fundamentale ale muncii și condițiile adecvate de muncă pentru toți muncitorii, atât cetățenii, cât și migranții. Traficul perturbază sau eludează buna funcționare a instituțiilor pieței muncii în țările de origine, tranzit și destinație.

Fenomenul globalizării – Traficul a fost descris drept efectul secundar al globalizării¹⁵. Cercetări și rapoarte au accentuat creșterea fenomenului traficului odată cu extinderea globalizării, care au accentuat și au demarcat diferențele evidente dintre comunități și țări, precum și dintre persoane. În același timp globalizarea a scurtat distanțele prin tehnologia transporturilor, informației și comunicațiilor și a transformat modalitatea prin care această tehnologie vinde vise de trai mai bun în țările mai

¹⁴ Organizația Internațională a Muncii, *Traficul de ființe umane în scopul exploatării economice. Cum s-a monitorizat procesul de recrutare a lucrătorilor migranți*, Chișinău, Editura Trigraf Tipar, 2007, p. 46.

¹⁵ Walter Nonneman, *European Immigration and the Labour Market*, Migration Policz Institute, The Transatlantic Task Force on Immigration and Integration, July 2007, p. 7, http://www.migrationinformation.org/transatlantic/ImmigrationEULaborMarket_72507.pdf

dezvoltate. Procesele inerente ale globalizării, de asemenea, au intensificat efectele erodente ale modernizării și dezvoltării capitaliste și au contribuit la insecuritatea economică și socială crescândă.

Confluența traficului cu migranții – Adesea traficul de ființe umane este confundat cu migrația. Distincția clară dintre trafic de ființe umane și alte infracțiuni (contrabanda cu migranți și alte forme ale migrației ilegale) este esențială în formularea politicilor într-un stat. Astfel unele state depun eforturi în stoparea traficului de ființe umane, impunând restricții severe asupra migrației și mobilității cetățenilor¹⁶. Însă regimurile respective de migrațiune deseori au efectul opus – de încurajare a traficului și de susținere a traficantilor. Politice migraționale respective și controlul mai strict la frontieră din cauza presiunilor. Pe de o parte, pot face canalele ilegale de migrație să devină unica alternativă pentru migranți, iar pe de altă parte pot prezenta oportunități lucrative pentru cei care fac afaceri din ocolirea acestor restricții.

Legăturile dintre traficul de ființe umane și crima organizată – pe de o parte, și industria sexuală, pe de altă parte, traficul de ființe umane este o infracțiune deosebit de gravă, care, de cele mai dese ori, este înfăptuită de grupări criminale organizate și deosebit de sofisticate. Traficul de persoane este descris drept una din cele mai profitabile infracțiuni la nivel mondial, urmând traficul de arme și cel de droguri. Traficul de ființe umane este, de asemenea, facilitat de corupția oficialilor din organele de drept, imigrație și justiție în țările de origine, destinație și tranzit astfel periclitànd supremația legii. Traficanții de ființe umane adeseori acționează în strânsă cooperare cu alte grupări criminale transnaționale în domeniul traficului de arme, droguri și rețelele de furturi de automobile, care le oferă rute sigure și testate, acces la bani, documente false și funcționari coruptibili.

Caracterul inadecvat al prevederilor legale curente și al politicilor de intervenție – Lipsa legislației concrete, adecvate și eficiente privind traficul la nivel național este considerată că fiind unul din obstacolele majore în lupta împotriva traficului. Legislația existentă și activitatea organelor de drept în majoritatea țărilor au fost inadecvate pentru a stopa traficul și a-i pedepsi pe traficantii, nereușind să reflecte gravitatea crimelor implicate:

Abordarea unor state este orientată înspre combaterea migrației ilegale, a crimei organizate și a prostituției ilegale¹⁷; în timp ce necesitatea programelor de prevenire și protecție a drepturilor victimelor nu sunt considerate la nivel național. Această abordare îngustă privează victimele traficului de drepturile care beneficiază și agravează situațiile existente care favorizează proliferarea traficului în țara respectivă.

Majoritatea țărilor nu dispun de legislația care ar permite pedepsirea criminalilor pentru comiterea infracțiunii de trafic. Acesta duce la situația în care chiar și cele mai evidente cazuri de trafic sunt judecate conform legilor care se aplică pentru infracțiuni mai puțin grave, cum ar fi prostituția sau proxenetismul. Domeniul restrâns al acestor legi permite pedepsirea lejeră a traficantilor, neconsiderând caracterul grav al crimei de trafic de ființe umane.

¹⁶ Migration Policy Institute, Europe's Disappearing Internal Borders, Decembrie 2009, http://www.migrationpolicy.org/pubs/FS20_SchengenDisappearingBorders_121807.pdf

¹⁷ Migration Policy Institute, Europe's Disappearing Internal Borders, idem.

Pentru definirea internaționalizării fenomenului traficului de ființe umane, se impune necesitatea elucidării cauzelor care au dus la extinderea fenomenului. Astfel, cauzele traficului de ființe umane sunt definite în funcție de oferta și cererea, care reprezintă elemente de bază în cadrul comerțului cu oamenii¹⁸. Cauzele ofertei pornesc de la factorii economici, în particular sărăcia și somajul. În majoritatea cazurilor, sărăcia este cea mai importantă cauză de vulnerabilitate și neputință. O altă cauză ține de creșterea necesităților materiale și dorința unei vieți mai bune. Nu doar sărăcia absolută și lipsa locurilor de muncă duc la vulnerabilitatea victimelor, ci și sărăcia relativă, exprimată prin decalajul de venituri. Politicile migraționale discriminatorii de cele mai multe ori au efecte inverse celor scontate, astfel victimele sunt induse în eroare, sau aleg în mod benevol căile ilegale de a ajunge în țările de destinație. Deoarece persistă percepția conform căreia „bărbații migrează, iar femeile și fetele sunt traficate”, unele guverne dezvoltă politici restricționiste, care au drept scop declarat protejarea femeilor și fetelor prin interzicerea sau limitarea mobilității lor. De exemplu, în Pakistan femeile migrante trebuie să aibă vârsta de 35 de ani și trebuie să obțină permisiunea tatălui și soțului¹⁹. Mai mult decât atât, ele trebuie să semneze o scrisoare de garanție, asumându-și responsabilitatea pentru toate riscurile, inclusiv pentru riscul de a fi exploatate. Politicile migraționiste restrictive au un efect negativ dublu: pe de o parte, femeile și fetele devin vulnerabile față de trafic și aleg căile ilegale de a părăsi țara, iar pe de altă parte, traficanții au undă verde pentru lansarea de afaceri ilegale în perfectarea actelor de călătorie, găsirea de locuri de muncă în țările de destinație etc. Alte cazuri duc la extinderea fenomenului traficului sunt: cadrele ilegale și normative insuficiente; lipsa oportunităților de educație; familiile disfuncționale; lipsa accesului la informație; discriminarea și inegalitățile profunde; tolerarea violenței față de femei; crize economice, dezastre naturale, războaie și conflicte politice²⁰.

A pune accentul doar pe factorii ofertei, fără a ține seama de complexitatea cererii în țările de destinație, se va dovedi a fi insuficient. Procesele de globalizare au schimbat granițele pieței, au sporit integrarea globală, au modificat diviziunea internațională a muncii și au sporit concurența. Aceste schimbări au creat o cerere de muncă efțină și au generat cele trei tipuri de muncă – murdară, periculoasă, degradantă – pe care cetățenii țărilor dezvoltate nu vor să le accepte. Traficul de ființe umane este un mijloc de acoperire a cererii pentru astfel de slujbe²¹. Printre cauzele de bază care definesc cererea sunt: concurența costurilor în sfera de producție orientată către export care necesită multă forță de muncă; creșterea economiei subterane; cererea de înlocuire a forței de muncă; expansiunea industriei de sex și divertisment; lipsa respectului pentru standardele muncii, lipsa de organizare și reprezentare a lucrătorilor; legislația ineficientă/ necorespunzătoare și neaplicarea legii.

¹⁸ Europol, Trafficking In Human Beings In The European Union: A Europol Perspective, Februarz 2008, The Hague, 2008, p.3, http://www.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Trafficking_in_human_beings_2008.pdf

¹⁹ Lin Chew, Discussion paper programme consultation meeting on the protection of domestic workers against the threat of forced labour and trafficking, January, 2003, p. 23, <http://www.antislavery.org/homepage/resources/AntiSlavery%20domestic%20workers%20discussion%20paper%200203.pdf>

²⁰ UNICEF, Report: Root causes of human trafficking in South Eastern Europe not being addressed, Press Release, Geneva, 31 March 2005, http://www.unicef.org/media/media_25814.html

²¹ Donna M. Hughes, The Demand for Victims of sex Trafficking, Women's Studies Program, University of Rhode Island, USA, 2005, p.34 http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/demand_for_victms.pdf